

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԼՋՈՒՅՑԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԼՈՒԻՏՐԱԿԱՆ

Պիոնիան գուրս գացած Լրագիրներուն փոխմային նախը առնեցին վրայ և ։
Իր շահին համար շուր մը հրատարակեց ու շրջեց դիտի ջնարե տեղին 40 փարայ ։
Հորատիդ գրքը ծանուցումը ձրի և ։ Դուրսն եկած նամակներուն փոխմային նախը իրենց դիտի ջնարե ։

ՊՕԼԻՍ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Օգտատուի 25 ին չորեքշաբթի օրը վեհափառ Արքայի իւր Աբբունական նաւակաւ Օլէյթուռն սուր նաւ տեղւոյն գործարանը ելաւ, և անկէջ ցամաքէն պատայի գործարանը հանդիպելով արքունի վառօդարանը գնաց, և հոն նաւարանը քանի մը ամիսէ ՚ի վեր շինված երկաթէ շողեհաւը տեսնելով շատ գոհունակութիւն ցուցուց Տատեան իշխանաց գովելի ջանասիրութենէն, վասն զի թէպէտ մինչեւ հիմայ շողեհաւներ կը շինուէին Աբբունի նաւարանը և ուրիշ տեղեր, բայց միշտ անոնց մեքենական գործիքները Լւրդուպէն կը բերվէր. սակայն այս առաջին անգամն է որ այս նաւուն թէ դրսի չէնքը՝ և թէ մէջի շարժող բոլոր մեքենաները վառօդարանի երկաթի ձուլարանին մէջ շինվեցան, և անանկ աղնիւ և մեծ ճարտարութեամբ, որ մինչեւ հիմայ Լւրդուպէն եկած մեքենական գործիքներէն ամենեւին տարբերութիւն մը չունի։ Իարեմսիքս և գլծած արքայն ուրախ սրտով անկէջ ելաւ՝ Այստէֆանոս գիւղը Պերճապատիւ Տատեան Պողոս ամիրայի տունը գալու, և դեռ ձիէն վար չ'իջած, քսանի չափ քաղցրածայն տղայք անուշ երգերով գիմաւորելով զանի բարեմաղթունները Ըրին, նաև Յունաց աղբիւն քանի մը մանր աղջկիկներ գլուխին վարդապղ պսակ՝ ծաղիկներ սփռեցին իրեն ձիոյն ոտքին տակը։ Ուտոի այս մեծարանայ և բարեմաղթութեց փոխարէն իւր բարեհաճուիլ յայտնէն ուղեւով, Հայոց՝ Յունաց, և Լատինացոց երեք քահանայները, որ հոն հանդէսին մէջ ներկայ կեցերէն, կանչել տալով՝ իւր ներքին երախտագիտութիւնը ցուցուց անոնց՝ վսեմափայլ Ռէթհի Լճմա տաշային բերնովը։ Նոյն գիշերը մեծածախ և արքայալայել հացիկերոյթ եղաւ՝ հանդերձ ընտիր նուագարարաններով, և արքայն շատ ուրախ և զը-

աւարտութիւնը : Արքեպիսկոպոսը այն գրքին մէջ ապացոյցներով կը հաստատէ որ անկախութիւնն ունենայ եկեղեցին նէ՛ աւելի մեծ օգուտ կ'ընէ կառավարութեան , քան թէ կախում ունենայ : Վերստիննութիւնը բոլոր աշխարհք ուր որ տարածեցաւ նէ՛ կը թուութիւնն ու քաղաքականութիւնը հետ տարաւ . և այն ազգիւթիւնները ընելու համար աշխարհական իշխանութեան կարօտ չեղաւ . մանաւանդ թէ կախում չունենալու համար հալածմանը ալ քաշեց , և այն հալածման ատենները ընելը աղեկութիւնը կ'ընէր : Այս նամակն շատ ազդեցութիւն ըրաւ աւստրիացւոյ . որովհետեւ ազգի գրուած նամակ մըն էր :

Պալիքեայի մէջ ալ խիստ շատ բողոքներով մէկ խնդրանայ գիր մը ստորագրեցին , որով հոգեւորին քաղաքականէն կախում չունենալը կ'աղէին . և այս թուով Ստեփան քաղաքին կառավարութիւնը խորհրդարանը գրին : Ասոնց ուղած աղաւթութիւնը ընդհանրապէս ամէն կրօնքի համար էր : Բայց Ստեփան քաղաքին Կոնստանտնուպոլսէն , որ որպէս թէ աղաւթութիւն կ'ուզէ , իրարու ձայն տուին . շատուոր մէկէն ոտք ելան . և խորհրդարանը գալիս այն թուի թը առին պատրուակեցին :

ԲԻՐՈՒՍԻԱ : Ռէն դետին քովի քաղաքները հրատարակուած օրագիրները գրեթէ ամէնքն ալ Բոցոսմէն ըւր առնելով , (ուր հիմայ կը կենայ Բոցոսմայի թագաւորը) , կ'ըսեն որ թագաւորը կատարեալպէս հաճած է բոլոր Վերստիննութիւնը : Բայց աղետականները ասոր գէ՛մ են . և ձայն մըն ալ հանած են որ՝ սահմանադրական օրէնքները հրատարակուելէն ետքը թագաւորը թագաւորութենէն պիտի հրաժարուի :

Բրուսիայի կառավարութեան նախարարները յուլիսի 27 ին հրատարակեցին որ Տանիմա քայի հետ ըրած զինագաղաղութիւնն ըմբռնաւ . և Շէք-վիկուս պատերազմը նորէն պիտի սկսի : Ար եկած օրագիրներէն ալ իմացանք , որ Վուանքֆորդի գերմանական ազգային ժողովն վճռով՝ գերմանական ամէն տէրութիւնը զօրք պիտի տան այս պատերազմին համար . և արդէն Վադրիայի և Պալիքեայի և Վուանքեմպեղի և Հէսսէ Տարնգաուի և Նաւաւի իրկելու գրքերուն որքան ըլլալը որոշուած է :

ՍՊԱՆԻԱ : Սոնթեմոլինի կուսակիցները որ Վալաիայէն դուրս Վուանայի սահմանները անցած են , սկսան Պոյոն քաղաքը ժողովել : Այնչեւ հիմա այն տեղումը երեւելի մարդ մը տեսնուած չէ՛ կըսէ Պոյոն քաղաքէն յուլիսի 31 ին գրուած նամակ մը եկողները ամէնքն ալ ստորին ստորին մարդիկ են : Սոնթեմոլինի կուսակիցները թէպէտ քանի մի անգամ յաղթուած են , բայց նորէն կուսուց սկսելը նին անտարակոյ կ'երեւի : Բայց այս անգամ աւելի կարգ և աւելի զգուշութիւն պիտի բանեցնեն . և արդէն գաղտնութիւն մը կը տրէ մէջերնին . որ խորհուրդին դուրս չըլեր կոր : Վալիկայ ըրածնին թողածնին կ'իմացուէր . հիմայ ստոյգը հասկընալը և խորհած կերպերնին գիտնալը շատ գէ՛տար է :

Սառաիսիայի կողմերուն բնակիչներուն համար ալ ձայն մը ելած է . որպէս թէ հասարակապետութիւնն ուզողներ կան . որ կուսակիցներն շատուցած են և ոտք ելելու կը խորհին : Վսոր համար գումար տակ (Բէճիմէնդօ) մը զօրք խրկուած է գէպ ՚ի այն կողմը : Այն համարանոց մը բացեր են , և մէջը շատ հագուստներ գտեր են զինուորական կարգի . որոց վրան հասարակապետութեան նշաններ կայ եղեր :

ՀՈՒՍՏ : Սամիանի նախարարը որ նախարարաց ատենին ալ նախագահն էր , պաշտօնէն հրաժարուելու և հրաժարական թուովը տուելու էր , և սըբ բազան քահանայապետը ընդունելու էր հրաժարուելու : Բայց նոր նախարարները ընտրելու ուշացաւ : Վերջապէս նախարարներուն ընտրութիւնը եղաւ այս կերպով : Տ . Սոլու քառտինալ , պաշտօնէից ատենին նախագահ , և եկեղեցական և քաղաքական արտաքին գործոց տեսուչ : Ֆապրի , ներքին գործոց տեսուչ : Տէնօսի , դատաւարանապետ : Լաւրի , եկամտից տեսուչ : Կուարինի , վաճառականութեան տեսուչ , հրապարակական շինուածոց տեսուչութիւնն ալ առ այժմ ասոր յանձնուած է : Վամբլու , պատերազմի տեսուչ . և Բէնֆէդդի , առ այժմ ոստիկանութեան (Բոնիպի) գլուխ : Պ . Սամիանին համար կը զրուցէ մէկ օրագիր մը , որ կառավարութեան խորհրդարանին կողմէն գործով մը Նաբոլի խրկուեցաւ :

Պոլսիայի կուսակալը (բրօյէկադօն) յայտարարութիւն մը հանեց , որուն մէջ կ'ըսէ որ չեբելի թէ աւստրիացիները Պոլսիա մտնելու միտք ունենայ : Ֆէռուապի կողմը զօրքերնին 5 հազա-

րէն աւելի չէ . Հոմայու իշխանութեան ուրիշ երկիրներն ալ շատ զօրք չունին . մոքերնին աւելի Սոնթեմոլինի կողմը ուժ տալ է . և այն կողմը զօրք հանելու կարճ ճամբան Հոմայու իշխանութեան երկիրներէն կ'անցնի , աւստրիացիք Հոմայու երկիր մտան ըսուելուն պատճառը այս է :

Սոնթեմոլինի դուքսը իր դքսութիւնը ձեռք առաւ . բայց ինք ելելէն ետքը մօտենայլէր կառավարութեան զինուորականի վրայք ինչ կարգադրութիւն ըրած էին նէ՛ Գրեթէ ամէն ալ ընդունեց և հաստատեց :

ԻԴԱԼԻԱ : Ֆիռէնցա քաղաքը հրատարակուած Բադիստ անուն օրագիրը յետագայ ըրաւ կուսայ օգուտն 5 ին թերթին մէջ :

Ֆէռուապի հետեւեալ լուրերս առինք : Անայս 3 ին առուածն ժամ 6 ին (ըստ լատինացւոյ) , Ֆէռուապի բերդին հրամանատարը գիր մը կը խրէ քաղաքին կուսակալին (բրօյէկադօն) որ է Վալիքեյի կամը : Վրին մէջ կը հարցնէր կամին , դուք Վալիքիայի կայսր իբրեւ բարեկամ բռնած ես եթէ իբրեւ թշնամի : Թէ որ բարեկամ գիտես նէ կ'ըսէր , որքան զինուոր կը գտնուէր քաղաքս որ Վալիքիի և Վալիքիայի պատերազմին յաղթութեան ետքը Վալիքիայի դուքս ամէն ինչ զինուոր չեղած հոս եկած էն նէ՛ անոնք մինչեւ անձնատուր չեղած հոս եկած էն նէ՛ անոնք մինչեւ մէկ ժամ քաղաքէն պիտի հանես : Թէ որ կայսրը թշնամի գիտես նէ՛ պատրաստ կեցիր . ժամ 10 ին քաղաքը ռումբով ծեծելու պիտի սկսէր : Կուսուկալը պատերազմական ատենին անգամինը շուտ մը խորհուրդի կանչեց . և որովհետեւ պատերազմի գիմանալու պատրաստութիւն բնաւ չէ կար , հաւանական զինատար և ընդգէ՛մ խոհեմութեան սեպուեցաւ . միայն կուսակալը բողք մը հրատարակեց որ , չե՛մ հասկնար թէ Վալիքիայի զօրքերը ինչ իրաւունքով Հոմայու Պալիքի իշխանութեան երկիրները այս կերպով կ'առնեն , որ Պալիքի իրենց հետ թշնամութիւն մը չունին :

Վսոր վրայ օգոստոս 4 ին Ֆէռուապի պատեւրուն վրայ Վալիքի Վալիքի յայտարարութիւն մը փակցուց . որուն մէջ կ'ըսէ . այս երկրորդ անգամն է որ Վալիքի կ'անցնիմ , չէ՛ թէ Հոմայու երկիրներուն տիրելու , այլ հանդարտեցնելու համար : Վալիքի երեսուն տարի առաջ ալ Վալիքիան նախարարութեան (Էլիպիսի) երկիրներուն տիրեց , ետքը նորէն Հոմայու տուաւ . թէ որ Վալիքիայ այս երկիրներուն տիրելու միտք ունենար նէ՛ այն ատենը ետ չէր տար . բայց երկիր առնելու գիտաւ Երուսթիւն ոչ այն ատենը ունեցաւ և ոչ հիմայ ունի : Վրաքը միայն այն է որ այս երկիրներուն խաղաղասէր բնակիչները պաշտպանէ , և իշխողին գերազանց իշխանութեան իրաւունքը պահէ , ուրուն գէ՛մ կեցած են խել մը խռովայլ մարդիկ :

Վսոր յայտարարութիւնն կը ցոյցնէ որ Վալիքիային միտքը Հոմայու աղաւթները զսպելու համար էր՝ որ Պալիքի կը բռնագաղթէր Վալիքիայի գէ՛մ պատերազմ հրատարակել , և կը խորհէին որ Պալիքի ձեռքէն աշխարհական իշխանութիւնը տանեն , կամ հատարակապետութիւն հաստատեն , կամ Սառաիսիայի թագաւորին տան :

Սարսիլայի լիպեթի Էլիպիսի օրագիրն ալ Վալիքիայէն օգոստոս 5 ին գրուած գրէ մը այս տեղեկութիւնները կուտայ :

Օգոստոս 2 ին Ֆէռուապի տիրող Վալիքիայիներուն համար կը կարծուէր որ 4 ին ալ Պոլսիայի պիտի մտնէ : Հոն գտնուող զօրքն ալ ստանց դէ՛մ կենալու ուժերնին չօգտելէն հասկնալով քաղաքը պարպեցին , եւան Ռիմիլի գալիս : Պոլսիայէն փախուողներուն լեցուն շատ մը կառքեր ալ Ֆիռէնցէ կ'երթան :

Նոյն իսկ Ֆիռէնցէի մէջ ալ կը վախցուի , դուքս Վալիքիայի թաքնաւ մտնեն . և յոյսերնին բոլորովն ինկիլդի դեպքանին վրայ է , որ թող չի տար աւստրիացւոյ հոն ոտք կախելու :

Վալիքիայի Սոնթեմոլինի դքսին ալ օգնութիւն տուին , որ գնաց իր դքսութեան երկիրներուն նուրէն տիրել սկսաւ . որկէց Իտալիայի ներկայ իրաւունքներն սկսեցին չօգտելէն ի վեր փախած էր : Վալիքիայի օգնութեան գաղաղ զօրքերէն 6000 հոգի ալ դուքսը իր երկիրը խօթել և տեղը նստեցնելէն ետքը Ֆէռուապա գացին :

ՍԱՌԱՍԻԱ : Կառավարութեան բռնած ճամբէն կ'երեւի որ Վալիքի քաղաքը կատարեալ հանդարտութեան մէջ չէ . օր աւուր վրայ վախ կայ իրաւութիւն ելլելու : Օքիլիսի ըսուած իտալական օրագիրը կ'ըսէ :

Վալիքիւն է թէ՛ տրուած և թէ՛ ինչ կերպով գրուած որ ըլլայ նէ՛ յայտարարութիւն կամ տոմարի փողոցները ծախել կամ պատերու վրայ փակցնել . մինչեւ որ այն գաւառին Բոնիպի կողմէն յատկապէս այն բանին համար հրաման աւ-

նուած չըլլայ : Հակառակ գործողները բանտը պիտի գրուին , և հոն պիտի մնան տասն օրէն մինչեւ քսան օր , և տուգանք պիտի տան 20 էն մինչեւ 50 լիւրա :

Վիշերուները , և յատկապէս ժամ երեք ու կէսէն ետքը տեղ տեղ ժողովիները արգելուած է . և այս ժողովները հնարողները կամ ժողովի հրահրողները երեք ամիսէն մինչեւ վեց ամիս բանտարկութիւն պիտի կրեն . և 100 էն մինչեւ 300 լիւրա տուգանք պիտի տան : Վսորի ժողովներու համար ստակ խորհուրդը՝ այս պատիժներուն պիտի մեծը պիտի կրէ . (6 ամիս բանտ և 300 լիւրա տուգանք) : Վրան ժամանակ որ՝ օգոստոսի 2 ին տրուած վրձնայն համեմատ , երկրին ամէն իշխանութիւնը և ամէն կառավարութիւնը թագաւորին ձեռքն է , այս արգելքս այնքան ատեն պիտի մնայ :

Վառօյ Վալիքի թագաւորը վերջին պատեւրաղով կորսնցնելէն ետքը Վիշեր քաղաքը պաշտպանելու համար հոն մտաւ : Բայց քաղաքին մէջ պաշար չկար . պաշարման չէր կրնար գիմանալ . զօրքն ալ Վիշերիցայի կողմը գալիս ըլլալով Վիշերէն ալ Վիշերէն անհնար էր . աւստրիացիները ճամբաները բռնեցին : Սառաիսի Վարէշալ թագաւորէն ուղեց որ քաղաքը իրեն յանձնուի . և պայմաններ դրաւ : Վիշերից յիշելով քաղաքէն աւստրիացիները դուրս հանած ատենին ըրած անգրեթէ թուականները կը վախնային որ հիմայ ալ աւուր գրեթէ անոնք փոխարէնը կ'ընեն . ուստի քաղաքը տալ չէին ուզէր . այն չէին մտածեր որ օրինաւոր իշխանութիւնը գթած և ներող կ'ըլլայ . սակայն տամբներն են որ անգութ կ'ըլլան : Թագաւորը աւստի մոտիկ չըրաւ . Վիշեր յանձնեց Վալիքիայի աղէկ պայմաններով : Վիշերից այս որ իմացան թագաւորին բնակած տանն առաջը գալիս . մոքերնին իշխանի որ թագաւորը բռնել և բանտը դնել էր . բայց սառաիսիայի զօրքը աղէկ գէ՛մ կեցան ասոնց և թագաւորը պաշտպանեցին : Վիշերիցները ցրուեցան . և թագաւորը ողջ առողջ ելաւ քաղաքէն Վիշերէն գնաց :

Վսոր վրայ Վալիքի մէջ մեծ աղմուկներ ելան . և Վալիքի և Վալիքի թագաւորին քովը գալիս , բոլոր նախարարներուն և պաշտօնատէրերուն իրենց գործէն և պաշտօնէն հրաժարելուն թուովը մաւաւցանելու : Վրան որ՝ աղքատ պատերազմին շարունակուելու կ'ուզէ . և թէ որ այս չըլլայ , և իրենց պաշտօնի վրայ մնան նէ , վտանգ կայ իրենց համար : Կառավարութիւնը թուով թագաւորին թէ հայրենիքը վտանգի մէջ է . Պոյոն անուն երեւելի մը սրիկայի մը ստակ տուելու էր որ այս թուի թը փրցունէ և պատուէ : Կառավարութիւնը իմացաւ , և յիշեալ մարդը և ուրիշ շատ խառնարներ Բոնիպի ձեռքն անցան և բանտը գրուեցան :

ԱՅՈՒՅԻՆ

Վալիքի տարու ազգային ձեմարանի երկրորդ տարին ըմբռնալու մօտ ըլլալուն երրորդ տարուան մէջ աշակերտաց սկսելը նոր ուսմաններուն վերջապիւ խորհելու և հարկաւոր տեսնուած նոր օրէնքներ ու կանոններ հաստատելու համար անցեալ շաբթուա ուրբաթ օր ընդհանուր ընկերութեան ներկայ ըլլալով յիշեալ ձեմարանին մէջ խորհուրդ մը եղաւ : խորհրդականները՝ իրենց ժամանակը ընտանալուն համար թէպէտ հրաժարականին տուին ընկերութեանը այս խորհրդին մէջ բայց ընկերութիւնը անոնց մինչեւ հիմա ազգասիրական ջանքով և անխնայ աշխատութեամբ մանաւանդ պահպանելու խոհեմութեամբ ու իմաստութեամբ ձեմարանին թէ ներքին և թէ արտաքին գործերուն հոգ տանելու իրենց սրտին գոհունակութիւնը ցուցունէն և շնորհակալութիւննին մատուցանելէն ետեւ աղաչեցին որ տարի մըն ալ վարեն այս ծանր պաշտօնինն որուն թեթեւութեանը համար քանի մըն ալ ուրիշ բարեպաշտ անձինք օգնական տուին աւստի : Նոյն օրը երեսփոխանութեան նոր պաշտօն մըն ալ հաստատուեցաւ որ ընկերութեան խիստ հարկաւոր պաշտօն մըն էր . որուն խնդրանք ընկերութեան յանձնառու եղան սիրով հետեւեալ ազգասէր անձինքը և կոչուեցան երեսփոխանք ընկերութեան :

Գերապատիւ Պոլսի աղա Վալիքիան : Գերապատիւ Պետրոս աղա Խորասանձեան : Գերապատիւ Վարդերես աղա Սիմոնեան : Գերապատիւ Յարութիւն աղա Սերոբեան : — Երեսփոխան Վալիքի առաջնորդ Յարութիւն եւ պիտիւսոյ անցեալները վախճաններուն համար ազգային հոգեւոր և մարմնաւոր ժողովներուն արեւմտեւոր դատերով գերապատիւ Վալիքի եպիսկոպոսը նոյն վիճակին առաջնորդ կարգեցաւ և բարձ-

